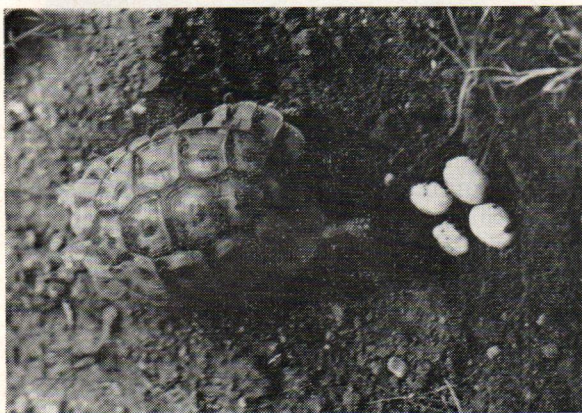

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op donderdag 5 oktober 1967

Br. Virgilius demonstreert een doos met opgezette wespen, die in speciaal daarvoor uitgezette houten nesten kunnen worden geobserveerd. In dergelijke „trapnests” kon o.m. worden ontdekt dat de verschillende soorten spinnedoders niet op jacht gaan naar één soort spin. Ook heeft Br. Virgilius de museumcollectie met enige op aparte plaatsen gevonden spinnen kunnen uitbreiden; Pater Chrysanthus determineerde ze als *Heliophanus auratus* C. Koch, waarschijnlijk f.n.sp.! *Cheiracanthium virescens* (Snd) ♂+♀, gevonden in een leeg slakkehuis, nieuw voor Limburg; *Alopecosa cuneata* (C1). ♀; *Dolomedes fimbriatus* (C1) ♀.

Mevr. Minis laat eieren zien van een Griekse landschildpad. In de afgelopen warme zomer

Met de achterpoten worden de eieren in het nest ge-arrangeerd en toegedekt

Foto Jan Oosterkamp.

zijn veel van deze gewoonlijk in tuinen gehouden dieren tot afzetten van eieren overgegaan. Voor zover bekend echter heeft nooit bevruchting plaats gehad.

De heer Bouchoms meent bij von Frisch over de Drohnenschlacht gelezen te hebben: na de drachtijd zouden de nog aanwezige darren door de werkbijen worden doodgestoken. Hij meent echter zelf dat de darren niet meer door de wacht aan het vlieggat worden toegelaten wanneer zij eenmaal de kast verlaten hebben.

Letterlijk staat bij von Frisch: „Das ist die Drohnenschlacht: keine plötzliche Aufwallung, keine Bartholomäusnacht, wie sie die Bienenpoeten gerne schildern, sondern eine allmählich beginnende Feindseligkeit der Arbeiterinnen, die sich durch Wochen hinzieht und steigert, bis die letzte Drohne tot ist.”

Ook weet de heer Bouchoms te melden, dat nabij Cadier en Keer een bron weer is gaan lopen, die 150 jaar geleden nog druk bezocht werd ter genezing van zieke ogen en open benen. Spr. meent dat de bron alleen in droge zomers loopt, en vraagt zich af of het water werkelijk geneeskrachtig is, zoals o.a. bij de broeders in het klooster te Breust-Eysden, waar een druk bezochte badplaats was. De heer W. Felder merkt op, dat de bronnen meestal pas 9-18 maanden na de regenrijke periode een grotere aanvoer van water krijgen. Zo is nu na de natte zomers van 1965 en 1966 de grondwaterstand overal nog hoog, ondanks de droge zomer van 1967. Zie ook het artikel van A. Ziggelaar: Van de regen in de drup. Maandbl. 51, 1962, p. 125.

De heer Marquet ziet in de oude praktijken in het klooster te Eijsden niets anders dan een Kneippkuur: toepassing van koudwaterbaden ter genezing van allerlei aandoeningen, volgens de methode van pastoor Sebastian Kneipp.

De heer Kemp heeft de volgende waarnemingen gedaan:

Op 16 IV waren er 5 Scholeksters (*Haematopus ostralegus*) aan het grindgat bij Itteren.

In de Ospelse Peel zag ik op 25 IV 3 mann. Krakeend (*Anas strepera*) en meer dan 100 Kemphanen (*Philomachus pugnax*) en op 1 V 1 Dwergmeeuw (*Larus minutus*) in onvolwassen kleeid.

Op 29 IV waren er 9 Wulpen (*Numenius arquata*) te Rekum (B.). Op 23 V hoorde ik een Zwarte specht (*Dryocopus martius*) aldaar.

Bij Genk (B.) nam ik op 13 V 1 Witwangstern (*Chlidonias hybrida*) waar.

De volgende vogelwaarnemingen deed ik te Neerharen (B.):

Op 22 IV 1 Kluut (*Recurvirostra avosetta*) zittend en 1 Visarend (*Pandion haliaetus*) overvliegend in noordelijke richting.

Op 7 V 1 Ortolaan (*Emberiza hortulana*) tijdens de trek.

Op 9 V 1 Scholekster (*Haematopus ostralegus*) overvliegend in noordelijke richting.

Op 14 V trokken aldaar 2 groepjes van 4 á 5 roofvogels over, waarvan ik uit elk groepje 1 ex. met zekerheid kon determineren als een Wespandief (*Pernis apivorus*), omdat ik met de kijker de typische staartbanden kon waarnemen.

Vervolgens zag ik samen met dhr. Veugen eveneens te Neerharen (B.): op 7 V 1 Temminck strandloper (*Calidris temminckii*), waarbij in de zit de lichte poten opvielen.

Op 4 en 5 V telkens 1 mann. Engelse gele kwikstaart (*Motacilla flava flavissima*), met gele (geen witte) wenkbrauwstreep en geel-grijze (geen blauw-grijze) boven-kop.

Op 7 V een Roodkeelpieper (*Anthus cervinus*), waarvan ik alleen zijnde de dag daarvoor ook 1, mogelijk hetzelfde ex. gezien had, toen deze pieper kwam overvliegen, terwijl hij zijn roep, ongeveer klinkend als „siet”, liet horen en op ca 12 m afstand van mij neerstreek, zodat ik zijn verrassend duidelijk licht-rood gekleurde keel en bovenborst, lichte poten en witte zijkant van de staart kon zien.

Op 4, 6 en 7 V konden wij 1 Poelruiter (*Tringa stagnatilis*), langdurig en onder uitzonderlijk gunstige omstandigheden zien, n.l. met de zon mee en op slechts ca 12 m afstand. Hij leek zeer veel op de aldaar aanwezige Groenpootruiters, maar was aanzienlijk kleiner (zowel in zit als in de vlucht) en had een veel dunner snavel. Hij was iets groter dan de Oeverloper, doch veel kleiner dan de Tureluur, die ook in zijn onmiddellijke nabijheid kwamen.

De heer **Stevens** zag eindelijk weer eens een roodkopklauwier op de St. Pietersberg op 7 augustus.

De heer **van Nieuwenhoven** ontving een rapport over de vos en de hondsdelheid, geschreven door J. H. Frijlink en P. J. H. van Bree. In hun inleiding schrijven deze auteurs: regelmatig worden in Nederland pogingen ondernomen de publieke opinie tegen de vos te mobiliseren in verband met het gevaar dat de vos zou betekenen voor de verbreiding van de hondsdelheid. In het voorbije voorjaar is een voorlopig hoogtepunt bereikt in de felheid van de tegen de vos gerichte geschriften, waarin zelfs werd gepleit voor massale vossenverdelging. De intensieve vossenbestrijding in onze buurlanden België en Duitsland, waar rabies onder het wild heerst, diende daarbij als voorbeeld. Echter, als reactie hierop, lieten ook

waarschuwend stemmen zich horen. De tegenstanders van uitroeiingscampagnes wezen er op, dat decimering van onze rabiesvrije vossenpopulatie een oecologisch vacuum zou scheppen dat misschien opgevuld zou worden door immigratie van vossen uit gebieden waar rabies heerst. Onze preventieve maatregelen zouden aldus in hun tegendeel kunnen verkeren en de verbreiding van hondsdelheid kunnen helpen bevorderen.

De in deze discussie gebruikte argumenten zijn echter vrijwel nergens gebaseerd op betrouwbaar vastgesteld feitenmateriaal, soms kwam daar zelfs emotionele overtuiging of duidelijke vooringenomenheid tegen alles wat roofdier is voor in de plaats.”

Uit het rapport blijkt het ontstellende feit dat van 1954 tot en met 1962 gemiddeld voor zo'n 1500 gedode vossen per jaar premie is betaald. De ingeleverde vossen zijn alle zonder verder onderzoek vernietigd. Van de vanaf 1963 tot 1967 ingeleverde vossen zijn er een kleine 1000 onderzocht op rabies, alle met negatief resultaat. Het enige in Nederland geconstateerde positieve geval betrof een hond, die men clandestien uit Colombo had geïmporteerd.

De auteurs pleiten voor een goed gefundeerde rabiesbestrijding, o.m. door overleg tussen de deskundigen uit de verschillende bij het vraagstuk betrokken vakgebieden. „Want wij komen er niet met een kritiekloze verwijzing naar „de door de bevoegde instantie aanbevolen maatregelen”. Slechts gedegen kennis van zaken en een open oog voor de risico's die we lopen, kunnen op den duur vruchten afwerpen.”

Dan houdt de **voorzitter** zijn aangekondigde korte voordracht over Dr. E. d. P e r g e n s, medicus en paleontoloog, die 50 jaar geleden gestorven is.

De reden, waarom het Natuurhistorisch Genootschap de Maaseiker Pergens herdenkt, is het feit, dat zijn fossielenverzameling zich bevindt in het Natuurhistorisch Museum en de aanleiding tot de herdenking is in de aankondiging vermeld.

Eduard Pergens werd geboren te Maaseik op 25 oktober 1862 en is aldaar gestorven op 11 april 1917. Hij heeft gestudeerd aan de Katholieke Universiteit van Leuven, waar hij twee wetenschappelijke cycli heeft doorlopen, nl. een natuurwetenschappelijke, ge-

eindigd in 1883, en een medische, geëindigd in 1888. Na zijn studie in Leuven heeft hij zich in het buitenland gespecialiseerd als oogarts en zich als zodanig gevestigd te Maaseik. Wij kennen hem allen als paleontoloog, doch niet als

Ed. Pergens 1862-1917

Repr. J. D. Johns.

medicus. Toch had de oogarts Pergens een grote naam, zoals blijkt uit de lexica, waarin hij gerekend wordt tot de voornaamste artsen van de 19e eeuw en later, in 1933, tot vooraanstaande artsen van de laatste 50 jaar. Meer dan 80 publicaties op ophthalmologisch gebied zijn achterhaald, en zeer waarschijnlijk zijn er nog meer. Als paleontoloog, op het gebied van de Bryozoa of Mosdiertjes uit het Tertiair en het Krijt, was hij ook tot ver buiten de grenzen van België bekend, zoals blijkt uit de gevoerde correspondentie en uit de literatuur, zowel de recente als de oude. Over bryozoën zijn 25 publicaties bekend, welke door Steenhuis in 1934 zijn achterhaald (Natuurh. Maandblad 23, 1934, 3 en 4). Zijn verzameling krijtfossielen wordt

nog steeds geraadpleegd. Het museum is veel dank verschuldigd aan Mej. Caroline Dohmen, nicht en erfgename van Dr. Pergens, die in 1920 de verzameling-Pergens aan het museum geschonken heeft. Op 11 april 1917 maakte een beroerte een einde aan het leven van deze grote man, die alleen geleefd heeft voor het welzijn van de evenmens en voor de wetenschap. Hij werd begraven te Maaseik.

Een volledige biografie over Pergens zal in de loop van het volgend jaar in de verhandelingen van de Kon. Vlaamse Academie verschijnen.

te Heerlen op 10 oktober 1967

Bij het intreden van de herfst loopt het aantal waarnemingen op botanisch gebied, met uitzondering van paddestoelen, achteruit. Toch kan men nog wel aardige vondsten doen op adventiefterreinen, bijv. langs de Maas. Gedurende een lange periode van daling van het waterpeil kunnen allerlei zaden die met hoogwater langs de oevers gedeponneerd werden, ontkiemen en zich ontwikkelen. Deze periode moet natuurlijk voldoende lang geweest zijn om de planten tot wasdom te brengen. De heren Leysen en Dijkstra meenden dat deze herfst de voorwaarden hiervoor gunstig waren en bezochten Elsloo, waar zich vlak tegenover de kerk een uitgestrekte kiezelbank bevindt, zowel op Nederlands als op Belgisch gebied. Behalve talrijke meer gewone planten, vonden ze o.a. *Medicago media*, Kleine rupsklaver; *Plantago arenaria*, Zandweegbree en *Physalis Alkekengi*, Jodenkers. Deze laatste soort lijkt veel op de Lampionplant, van welke hij verschilt doordat zijn vruchtkelk rond en aan de top meer ingesnoerd is. Deze meer zuidelijke soort bereikt in België zijn noordgrens en is bij ons slechts enkele malen adventief aangetroffen. De heer Vaessen meldt nog andere nachtschaden uit de Maasbedding te Elsloo: doornappel, *Datura stramonium*; Bilzenkruid, *Hyoscyamus niger*; *Nicandra physaloides*. De rijpe zaaddozen van deze planten zijn op vele plaatsen te vinden.

Een zeer merkwaardige vondst werd door de heer Wusten gedaan, volgens mededeling van de heer Mientjes, n.l. een fasciatie of bandvorming bij *Carlina vulgaris*, Driedistel en wel

Driedistel

Foto v. N.

ten noorden van de weg Eys-de Piepert. Een aantal exemplaren vertoonden bandvorming, bij een exemplaar was de stengelbreedte ca. 6 cm. Zoals bekend is bestaat een normaal bloemhoofdje uit een groot aantal buisvormige bloemen (lintbloemen ontbreken), daarna volgen naar beneden gerekend een aantal droog vliezige, geelwitte omwindselblaadjes, die bij verandering van de luchtvochtigheid bewegingen maken en aan de basis staan tenslotte groene, stekelige omwindselblaadjes, die veel korter zijn dan de eerstgenoemde. Bij een exemplaar dat op de vergadering vertoond werd eindigde de stengel in drie hoofdjes, hetgeen aan de ene kant duidelijk te zien was. Aan de andere zijde, de kant van de fasciatie, waren deze drie met elkaar vergroeid. Hun stand is enigszins verwrongen. Aan de kant van de fasciatie staan aan de top de korte stekelige omwindsels, daarna de vliezige omwindsels, hierna een brede zône

van buisbloemen, gevolgd door weer vliezige omwindsels en tenslotte de stekelige omwindsels. Aan de hiertegenovergestelde zijde van de bloeiwijze is de volgorde normaal. Gevraagd naar de mening van Prof. Heijmans te Amsterdam, deelde deze mede dat hem fasciatie bij Driedistel onbekend was. Bandvorming behoort met andere afwijkingen, zoals klavertje vier-vijf, etc., tot de z.g. tussenrassen. Hun afwijking is slechts voor een bepaald percentage erfelijk, d.w.z. zaad afkomstig van een plant met fasciatie levert naast een aantal planten met bandvorming, steeds ook een aantal normale planten op. Blijft men selecteren door steeds zaad te gebruiken van planten met de afwijking, dan blijkt men steeds een aantal normale planten terug te krijgen en na een paar jaar van onderzoek wordt het percentage individuen met fasciatie constant in het mengsel. Een goed voorbeeld is *Celosia cristata*, Hanekam, behorende tot de Amarantenfamilie. Deze heeft rode of gele aren, bij een bepaald ras vertoont de bloeiwijze fasciatie, welke lijkt op een hanekam. Het is een bekende tuinplant die nooit voor 100% de gewenste fasciatie heeft.

Verder deelde de heer Mientjes mee dat hij op de St. Pietersberg, Nederlands gedeelte, *Monotropa Hypopitys*, Stofzaad, gevonden had. Stofzaad bezit geen bladgroen en krijgt zijn organisch voedsel evenals *Neottia*, Vogel-nest orchis door symbiose met een lagere zwam, een mycorrhiza. Dr. de Wever deelde slechts enkele vondsten mee van deze soort in Limburg, die de laatste jaren hier niet meer opgemerkt werd.

Fasciatie van de Driedistel

Foto Weusten.

Ook de heer **Bult** had naar adventieven langs de Maas uitgekeken en bracht een *Artemisia*, Alsem, mee van Laak-Ohee, waarvan het gemakkelijker te zeggen valt tot welke soorten hij niet behoort, dan zijn juiste naam weer te geven.

Dr. Bruna vertelde iets over een „Natuur-relict” bij Heerlen in het dal van de Caumerbeek. De beek zelf fungeert nu als riool, maar kleine zijbeekjes die uit een bronnengebied ontspringen, wekten zijn belangstelling. Het gaat hier om een zandpakket dat vermoedelijk behoort tot het continentale Mioceen en ligt op een kleilaag die vermoedelijk tot het Oligoceen gerekend kan worden. Het water wordt door het zand aangevoerd, kan de kleilaag niet passeren en treedt plaatselijk uit. De klei bevat grof grind en vuursteenknollen. Dit bronnengebied werd vroeger gebruikt voor waterwinning; het is erg moerassig, grotendeels begroeid met gras en verder met Watermunt en Beekpunge. Iets verderop heeft menging met rioolwater plaats, waardoor de flora van karakter verandert. Hier groeien Harig wilgenroosje, Kattestaart, Wolfspoot, Engelwortel, Leverkruid, Kale jonker en Lisdodden.

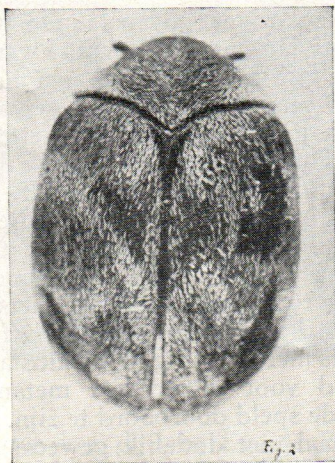
Daarna doet **Br. Arnoud** de volgende mededeling. De aanleiding hiertoe en de reden waarom ik het volgende materiaal meegebracht heb: een gave larf van een *Anthrenus* soort, een larf die doorboord is en een exuvium van de doorboorde, was een telefoontje van een buurman, die verontrust was, doordat hij in zijn huis een larf van de tapijtkever meende gevangen te hebben. Na vergelijking met eigen materiaal kon ik aannemen dat het zeker een *Dermestidae* soort betrof en waarschijnlijk een van de *Anthrenini*, waartoe het tapijtkevertje *A. museorum*, behoort. Dit geval op zich zelf hoeft geen paniek te verwekken en kennisname van een mededeling hierover van mezelf, Nat. hist. maandbl. 1952, p. 29 en van het art. van C. Willemse, Idem. 1959, p. 141, zal dit zeker voorkomen. Het telefoontje heeft verder nog een merkwaardige waarneming tot gevolg gehad. Ongeveer 2 maanden geleden vond ik bij het nazien van een doos met insecten als vernieler een *Anthrenus*larf. Om ze niet te laten ontsnappen trachtte ik ze haastig te doden door ze aan een speld te prikken, waaraan reeds een kaartje zat met een ander insect en vergat ze.

Nu ik in verband met bovenstaande, ter demonstratie, naar larventypen zocht, kwam ook de opgeprikte larf voor de dag. Aanstonds viel me op dat het een verward geheel geworden was en daarom juist ging ik dit opzettelijk goed bekijken. Tot mijn verbazing zag ik dat het bestond, niet alleen uit het larfje zelf, maar ook nog uit een ineengeschrompeld huidje: een vervelling. De tweede verrassing was dat het geval eenmaal los van de speld, doodgemoedereerd begon weg te kruipen, alsof er niets gebeurd was. Alleen het achterlijf van de larf, dat volgepropt was met een vuilgele vetsubstantie, daar opgezameld voor de verdere metamorfose, bleek met de speld doorboord te zijn. De wond was helemaal niet dodelijk geweest en al die tijd had het dier geen voedsel kunnen opnemen, wel was het in leven gebleven door te teren op de vetvoorraad en zelfs waren de condities nog voldoende gunstig geweest om een vervelling mogelijk te maken. Wel een bewijs dat deze

Tapijtkeverlarven

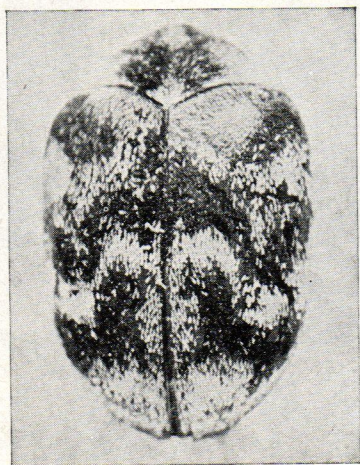
Fotoarchief C. Willemse.

Anthrenus verbasci L. Fotoarchief C. Willemse.

larfjes een taai leven hebben. Als vijanden van insektenverzamelingen, die dus ook schadelijk kunnen zijn voor stoffen, noemt Reiter *A. verbasci*, een soort die voor 90% voor de schade verantwoordelijk is, *A. scrophulariae*, een mooi bont gekleurd kevertje voor 6% en *A. museorum* voor slechts 4%. Deze laatste die men gewoonlijk bedoelt als men het over tapijtkevers heeft, is dus de minst schadelijke soort.

De heer Collin, weer terug in Nederland, bracht de groeten over van een vereniging op natuurhist. gebied te Traralgoh, Victoria, benevens een aantal nummers van hun mededelingenblad.

Anthrenus museorum L. Fotoarchief C. Willemse.

DE GEULHEMERGROEVE; GEVOLGEN VAN DE AFSLUITING VAN EEN MERGELGROEVE VOOR HET VLEERMUIZENBESTAND

SERGE DAAN

Welke beheersmaatregelen zijn aan te bevelen om in Zuid-Limburgse mergelgroeven zo gunstig mogelijke condities te scheppen of te handhaven ter bescherming van de daar nog overwinterende vleermuizen?

Dit is een van de praktische vragen die ten grondslag liggen aan het vleermuisonderzoek van het Dierfysiologisch Laboratorium te Amsterdam van het Rijks Instituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (R.I.V.O.N.) te Zeist. Dit onderzoek speelt zich hoofdzakelijk af op het vlak van minutieuze klimatologische analyses van de omstandigheden die de dieren voor hun overwintering schijnen uit te zoeken. Weinig gelegenheid is er nog geweest om de feitelijke gevolgen van een of andere verandering in een winterkwartier na te gaan. We weten natuurlijk dat de vestiging van champignoncultures voor de vleermuizen weinig aantrekkelijk is (Sluiter, Van Heerdt & De Smidt, 1956) en dat het afgraven van de Pietersberg evenmin heilzame gevolgen heeft; maar of afsluitingsmaatregelen het bestand positief of negatief zullen beïnvloeden is nog goeddeels een kwestie van gissen.

In 1963 werd de Geulhemergroeve (nr. 87 in de groevenlijst van Bels, 1952) door de eigenaar, de gemeente Valkenburg-Houthem, voor het publiek afgesloten. Een aantal toegangen zijn daarbij dicht gemetseld. Dit was een goede gelegenheid om de invloed van een dergelijk ingrijpen in de praktijk te volgen.

Mede met het oog hierop werd de Geulhemergroeve uitgekozen voor een onderzoek naar de slaappleatskeuze van vleermuizen, dat door de heer H. J. Wickersen de auteur van deze notitie in de winters van 1962/63 en 1963/64 verricht werd. Dankzij de bereidwillige medewerking van de gemeente Valkenburg beschikten wij daarbij over opmetingen van de groeve, gedaan door de heer G. J. Essers, met behulp waarvan de gehele groeve in kaart kon worden gebracht. Aan de hand van deze plattegrond